

11. 'Pro lobizm: Proekt Zakonu Ukrai'ny za stanom na 1 lystop. 2016 r. (About lobbying: Draft Law of Ukraine as of November 1, 2016)'. [online] Dostupno: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60052 (data zvernennja: 10.08.2018).

12. 'Pro lobijuvannja: Proekt Zakonu Ukrai'ny za stanom na 1 lystop. 2016 r. (On Lobbying: Draft Law of Ukraine as of November 1, 2016)'. [online] Dostupno: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60191 (data zvernennja: 10.08.2018).

13. 'Pro reguljuvannja lobists'koi' dijaj'nosti v Ukrai'ni: Proekt Zakonu Ukrai'ny za stanom na 1 lystop. 2016 r. (On regulation of lobbying in Ukraine: Draft Law of Ukraine as of November 1, 2016)'. [online] Dostupno: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38796 (data zvernennja: 10.08.2018).

14. 'Pro status narodnogo deputata Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny. Redakcija vid 11.10.2017 (On the Status of People's Deputy of Ukraine: Law of Ukraine. Editing dated 11.10.2017)'. [online] Dostupno: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> (data zvernennja: 10.08.2018).

15. Semenchenko, F.G., 2010. 'Politychni cinnosti v systemi politychnyh vidnosyn: formuvannja, zmist i funkcii' politychnyh cinnostej (Political values in the system of political relations: the formation, content and functions of political values)', *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenko. Filozofija. Politologija*, Vyp.98, s.53–57.

Godny S. P., a search engineer at the Department of Political Sciences, Kyiv National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), godny@bigmir.net, ORCID 0000-0002-4637-9429

Lobism as political value of democratic society

The article examines the phenomenon of political lobbyism as a political value inherent in a democratic society. It reveals its important political functions, which in general constitute the value potential of lobbyism as a social phenomenon. It is emphasized that only the force of law is able to establish a boundary between lobbying and actions aimed at obtaining one-sided advantages, which today in the public consciousness identify lobbying with corruption.

Keywords: lobbyism, political value, corruption, political consciousness, interest groups.

* * *

УДК 314.743

Григор О.,
кандидат наук з державного управління,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), zhzhkot@gmail.com

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДИПЛОМАТА–ПОЛІТИКА

Аналізується загальнокультурна та світоглядна підготовка суб'єкта політичної діяльності, який виконує дипломатичну функцію; автор підкреслює, що окрім професійної підготовки важливе значення має гуманітарна освіта. Вона формує ціннісні установки, національні та загальнолюдські принципи, гуманістичний світогляд, здатність жити і діяти в контексті європейських норм і стандартів. В системі освіти колишнього СРСР гуманітарна освіта мала ідеологізований характер. Звільнення від цього є основним завданням модернізації гуманітарної освіти. Далі йде завдання освоєння світоглядних цінностей сучасної Європи. Освоєння європейського досвіду через вивчення оновлених гуманітарних дисциплін є завданням невідкладним і першочерговим.

Ключові слова: людина, освіта, культура, світогляд, дипломатія.

Ефективність розбудови незалежної держави багато в чому залежить від діяльності дипломатичного корпусу – дипломатів–політиків, які своєю діяльністю утверджують позитивний імідж держави, сприяють встановленню рівноправних політичних, економічних, культурних зносин України з іншими народами та державами. В той же час, успішною і ефективною діяльністю політика–дипломата може бути тільки при умові наявності в нього глибокої професійної та загальної культури,

гуманістичної (гуманітарної) освіти, інтегрованого світогляду. Тільки повноцінна гуманістична освіта, а також глибока особистісна громадянська грамотність можуть дозволити політику, дипломату, громадянину сповідувати демократично–консенсусні принципи на фундаментально–нормативному рівні. Іншими словами, суспільна еліта має вивести норми демократії на такий нормативний рівень, щоб вони стали фундаментом мислення і діяльності всього суспільства. «Коли норми в суспільстві мають міцну підтримку з боку найвпливовіших прошарків, у груп, що знаходяться в невідгданому становищі, нехай навіть і більших, навряд чи є шанси проявити прагнення, які могли б загрожувати цим нормам. Більшість людей привчаються слідувати нормам і робити максимум можливого в умовах обмежень. Їх прагнення, таким чином, відповідають реальності» [1, с. 51]. В сучасній українській реальності поки що не встановилася демократично–консенсусна нормативність. На нашу думку, цього не відбувається саме через недостатній культурно–освітній рівень національних еліт. Зрощення нової формації політиків, дипломатів, громадських діячів – завдання сучасної української системи освіти, від виконання якого залежить не просто благополуччя тих, хто отримує якісну освіту, але й уся подальша доля нашої держави і суспільства, їх культурно–цивілізаційний, історично–формаційний вибір.

У виконанні такого глобального завдання для нашого суспільства важливу роль відіграє світоглядно–ціннісна та професійно–компетентісна підготовка дипломатів. Саме на них покладається тягар відповідальності за облаштування майбутньої глобальної системи сталого розвитку. «Шлях до сталого розвитку для всіх, до вирішення конфесійних та етнічних конфліктів лежить через організацію глобального діалогу, в основі якого – утвердження принципів справедливості і прав людини, толерантність і культура миру. Саме дипломатія покликана стати найефективнішим інструментом такого діалогу» [2, с. 128]. В цьому аспекті надзвичайно актуалізується як на глобальному, так і на національному рівні проблематика формування демократичного світогляду та культури суб'єкта політичного мислення та дії як умови досягнення та реалізації політичного консенсусу.

Кожен дипломат, політик, громадянин, бізнесмен, корпоративний топ–менеджер, експерт міжнародних організацій і рейтингових контор тощо має глибоко усвідомлювати, що від його рішень, дій, думок залежить глобально–політичний консенсус, взаєморозуміння у великій глобальній сім'ї народів. В цьому аспекті, надзвичайної важливості набувають такі цінності і орієнтири професійної роботи дипломатів, як правдивість, довіра, взаєморозуміння. У свій час, на протипагу Макіавеллі, французький дипломат і радник Людовіка XIV Кальєр підмітив схильність дипломатії до еволюції в залежності від зміни суспільних відносин і міжнародних зв'язків. Він був категорично проти теорії, що панувала в той час, що основним методом дипломатії були хитрість і обман. Кальєр вважав, що дипломатія має будуватися на основі довіри партнерів і бути солідною, а не базарною, дрібноторгівельною. Дипломат має пам'ятати, вважав він, що довіра вибудовується на відвертості вашій і вашого партнера» [3, с. 68]. В міжнародній діяльності від такої довіри між дипломатичними працівниками різних рівнів

залежить надзвичайно багато, в тому числі, і здатність ворогуючих сторін віднаходити спільні консенсусні принципи виходу з того чи іншого конфлікту. Конфлікти є неминучою формою взаємодії людей, а завдання дипломатів полягає в тому, щоб будь-який конфлікт переводити в площину взаємного пошуку консенсусу. Звідси, однією з найважливіших компетенцій сучасного політика і дипломата є вміння вибудовувати відносини взаємодовіри і взаєморозуміння з партнерами, конкурентами і навіть з представниками ворогуючих сторін. Будь-яка ворожнеча може бути припинена виключно на основі доброї волі і взаємної довіри, що не перестає бути актуальним і для міжнародної ситуації початку XXI століття, а також для багатьох гарячих точок внутрішніх національних конфліктів.

Пониження напруги конфліктності і ворожості дипломатичними і політичними засобами також легше досягається в тому випадку, коли в суспільстві сформований достатньо високий рівень гуманітарно спрямованої, демократично-консенсусної свідомості. В таких суспільствах людина відчуває широке поле свободи і особистісної відповідальності, що спрямовує її до примирливої, компромісної поведінки, адже сама сутність людяності полягає у гуманістичному ставленні до іншого. Навпаки, авторитарні суспільства обов'язково підвищують градус внутрішнього та міжнародного протистояння, напруженості, конфліктності і ворожості. «При виборі напрямків реформування соціально-економічної системи перевагу варто надавати тим стратегіям, що забезпечують розширення (або хоча б збереження) межі свободи якомога більшої кількості людей (груп) у виборі засобів досягнення життєвих цілей, засобів та способів адаптації до нових умов. Результати адаптації щоразу необхідно оцінювати з точки зору розширення або звуження межі свободи індивіда (групи) щодо досягненні життєво важливих для нього цілей у нових умовах порівняно з минулими (див: там же). Розглянута позиція сприяє розумінню того, що трансформаційні зміни можуть дещо «пом'якшити» адаптивні процеси за умов демократичного політичного режиму, скажімо, на макрорівні (держава), або ж відсутності авторитарно-тоталітарного тиску на мікрорівні (трудова колектив, політична організація, установа, сім'я). Адже людина в демократичному суспільстві отримує значно більше векторів свободи, ніж у авторитарному, не говорячи про тоталітарні режими» [4, с. 19]. Практика розвитку сучасних демократичних і авторитарних суспільств, а також міжнародних відносин свідчить, що тільки в демократичному суспільстві може сформуватися критична маса громадян та професіональних політиків і дипломатів, що спроможні спиратися на культурно-світоглядні цінності гуманізму, консенсусності, толерантності. Звідси можна зробити висновок про взаємообумовленість процесів формування демократичного суспільства та формування демократичного світогляду та культури суб'єкта політичного мислення та дії як умови досягнення та реалізації політичного консенсусу і порозуміння.

Враховуючи вищенаведені аргументи, важливо на національному рівні відобразити зміну світового контексту у напрямі посилення демократичних цінностей та визначити одним з головних завдань підготовку нових політичних гравців світового простору. Без виконання такого завдання важко уявити можливість справді

демократичної трансформації нашої держави і суспільства, на етапі якої, як вважається, ми сьогодні знаходимося. «Для сучасної України демократичний вибір можна вважати єдиною можливим і цілком природним напрямом розвитку. Давно вже стало звичним меседжем положення про те, що українці – це європейський народ, який проживає в центрі Європи і має з нею єдине культурно-цивілізаційне та генетично-психологічне коріння. Українці завжди відзначалися глибокими демократичними традиціями і природженою толерантністю, тривалий час вели боротьбу за національне визволення, яка, за своїм змістом, була суто демократичним рухом» [5, с. 37]. Для того, щоб історична доля українського народу як одного з ключових суб'єктів європейської культури і історії здійснилася насправді, надзвичайно важливо засобами освіти, культури, громадянської взаємодії та громадської діяльності готувати в майбутніх українських політиках і дипломатах внутрішню переконаність у необхідності дотримуватися демократично-консенсусної культури мислення і професійної діяльності.

В той же час, професійна позиція політика і дипломата для того, щоб бути потенційно консенсусною та комунікативною, має збігатися з його особистісними переконаннями, спиратися на його світоглядно-ціннісну орієнтацію на гуманізм, толерантність, міжсуб'єктне та міжкультурне взаєморозуміння. Сьогодні не просто політичний суб'єкт чи інститут визначає потенціал соціального і міжнародного взаєморозуміння. Сьогодні саме людина стає одним з ключових елементів вибудовування консенсусних взаємовідносин в рамках глобальної системи політичної, інформаційної, культурної взаємодії. «Бурхливі події XX століття перетворили на головну діючу особу звичайну людину. Особистість було визнано дійсним носієм природних прав, які держави часто ігнорували. Гуманітарна дипломатія проголосила примаг прав людини, вийшовши за традиційні межі виключної правосуб'єктності держав. В науковому світі широко дискутується питання про те, чи не є ми свідками настання епохи суверенітету окремої особистості вже зараз, в умовах трансформації концепції державного суверенітету та делегування суверенних функцій міжнародним організаціям, регіональним та інтеграційним структурам. Якщо це дійсно так, то мета дипломатії має полягати в гармонізації суверенітетів, адже їх зіткнення їх неминуче породить міжнародну анархію» [2, с. 126]. Сучасний дипломат має вміння віднаходити засоби такої гармонізації шляхом поєднання волі і прагнень багатьох різнорівневих і різноорієнтованих суб'єктів соціального, громадського, міжнародного життя. Вміння віднаходити ефективні шляхи консенсусної взаємодії стає ключовою професійною компетентністю політика і дипломата.

Таким чином, одним з головних завдань сучасної української політологічно-освітньої спільноти, а також сфери громадсько-політичної освіти є виховання майбутнього дипломата та політика-міжнародника у дусі ідей демократії, толерантності, взаємного розуміння та співпраці. Тим більше, що в сучасному світовому контексті існує достатньо широке і загальноприйняте розуміння того, що демократично-консенсусний тип мислення і професійної діяльності є єдиним прийнятним шляхом політико-дипломатичної активності і взаємодії. «Політика міжнародного співробітництва на початку XXI століття

свідчить, що у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики склався загальносвітовий консенсус щодо основних стратегій і проблем демократизації суспільства» [6, с. 174]. Така демократизація може відбуватися лише за умови наявності в національному соціумі впливового елітарно-інтелігентського прошарку, що здатен створювати, відтворювати та поширювати серед широких мас цінності і орієнтири демократії, толерантності та національної єдності і порозуміння. Такий прошарок в українському суспільстві може утворитися лише завдяки реалізації гуманістично-демократичного потенціалу вітчизняної освіти, зокрема політологічно-гуманітарної.

Політик, дипломат, громадський діяч має бути не просто всебічно освіченою і культуротворчою особистістю, але й на основі власних особистісно-професійних компетенцій вміти відображати консолідуючі, інтегративні, єднальні, комунікативні цінності і прагнення власного народу, а також різних народів, соціумів і держав світу. Завдяки власним гуманістично-консенсусним компетенціям дипломат має вміти підноситися над тимчасовими реаліями заради досягнення взаєморозуміння і толерантності на різних рівнях. «Природна складність для консолідації інтересів політичної системи й, насамперед, держави і громадянського суспільства полягає в тому, що існує безліч умов і реалій. Наприклад, націй та етнічних груп, влади й опозиції, власників і найманих робітників тощо» [7, с. 100–101]. Мистецтво справжнього політика полягає саме в тому, що він на професійному рівні спроможний виводити в консенсусно-комунікативну сферу всі ці наднапружені соціальні конфлікти. Оволодіти таким мистецтвом і професією політика можна лише завдяки освітньому вихованню майбутнього дипломата та політика-міжнародника у дусі ідей демократії, толерантності, взаємного розуміння та співпраці.

Окрім загальнопрофесійного виховання політика і дипломата, спрямованого на формування вміння виводити будь-яку конфліктну ситуацію в консенсусну площину, важливим є і загальнокультурний розвиток особистості дипломата, що дозволяє йому на світоглядно-аксіологічному рівні усвідомлювати і розуміти цінність та значимість інших культур, поглядів, ідеологій. «Розширення сфери дипломатії вимагає залучення на дипломатичну роботу спеціалістів різних напрямів. Життя вимагає від чиновника, що діє в рамках багатосторонньої дипломатії, якісно нового рівня компетентності. Йому необхідно володіти рисами, що наближають його до політика: бути гарним оратором, володіти мистецтвом переконання, освоїти комп'ютерну техніку. Окрім цього, він має вміти грамотно редагувати проекти документів, бути здатним винайти таке формулювання, яке в ході голосування забезпечить найбільше число прихильників. При цьому затребувані і традиційні якості дипломата: бути гарним перемовником, володіти великим запасом терплячості, настійливості і разом з тим гнучкості» [8, с. 94]. Такі властивості політика і дипломата можна виховати лише за умов створення освітнього і наукового простору розвитку у майбутніх політиків-міжнародників загальнокультурних, філософських знань, компетентностей, аксіологічних орієнтирів, завдяки яким в структурі особистості може бути сформоване вміння толерантного мислення і взаємодії.

Таке мислення, а також вміння професійно самореалізовуватися на основі демократично-

консенсусних та толерантних принципів є необхідною умовою успішної та суспільно-корисної діяльності політика як соціального та міжнародного суб'єкта комунікативної модерації. Особливо важливі чи, навіть, необхідні такі компетенції політика є в сучасному, поліцентричному, плюралістичному суспільстві і світі. «Безсумнівно, стратегія і методи консенсусу є за сучасних умов єдиним раціональним способом вирішення найбільш складних політичних конфліктів. Найсприятливіші умови досягнення політичного консенсусу виникають завдяки загальному поширенню принципів толерантності, компромісу, громадянськості, поваги до чинних правових норм, що стимулює гармонізацію егоїстичних інтересів і потреб окремих соціально статусних, етнокультурних, релігійних та економічних груп. Подібну ж роль у примиренні різних інтересів відіграють соціальні й політико-правові інститути, законодавчі органи, суди, коаліції політичних партій, публічні школи тощо, які об'єднують плюралістичне суспільство» [9, с. 19]. Наше національне суспільство тільки починає вчитися жити за плюралістично-консенсусною парадигмою соціального функціонування, у зв'язку з чим надзвичайно важливо сьогодні підготувати, виховати когорту дипломатів, політиків, громадських діячів, які будуть спроможні вдосконалювати внутрішньо-національний і міжнародний діалог українців на основі цінностей демократії, толерантності, взаєморозуміння та співпраці.

Необхідно відзначити, що в сучасному українському суспільстві ще не подолані стереотипні образи посттоталітарного, посткомуністичного стибу. Через це багато демократично-гуманістичних, консенсусних, інтегративних явищ і феноменів політичної дійсності просто імітуються, тобто відбувається своєрідна соціально-політична мімікрія, яка приховує авторитарно-корупційний стиль мислення і дії під загальнодемократичними і гуманістичними гаслами. «В українському суспільстві поширюється політична мімікрія, яка полягає в маскувальній (імітаційній) політичній діяльності – нечесній політичній грі, яка не відбиває справжніх ідеологічних переконань та ціннісних орієнтацій її акторів, а є лише їх фікцією, вміло вибудованою бутафорією, що ґрунтується на псевдопатріотизмі, псевдогаслах, псевдообіцянках, а насправді орієнтована на завоювання владних повноважень з метою отримання «імунітету недоторканості» й доступу до розподілу національних ресурсів» [10, с. 34]. Тільки за умов підготовки політиків нової формації, дії і гасла яких будуть знаходитися в єдиному неімітаційному соціальному континуумі, в Україні може початися справжня демократизація, справжні реформаційні зрушення, що можуть призвести до загальносвітового, загальнонаціонального консенсусу європейського характеру.

Підготовка політичної еліти, здатної діяти заради національних інтересів, а не виключно заради власних амбіцій і вигод, є надскладним завданням, що постає перед сучасною українською освітянською спільнотою. Завдання це тим відповідальніше, що від його виконання залежить майбутнє української нації, її здатність ствердитися в якості повноцінного суб'єкта європейської сім'ї демократичних народів і держав. Досягнення цього, очевидно, залежить від загального розуміння того, що

«розвиток стилю державно–управлінської діяльності має орієнтуватися на поширення характеристик демократичного, експертного та компетентного стилю (за узагальненою класифікацією) за рахунок зменшення авторитаризму, харизматичності та лібералізму. Необхідним є також більш сміливе застосування в діяльності органів влади сучасних управлінських технологій, що з успіхом використовуються в комерційних структурах. Демократична форма управління виходить з принципу гласності, колегіальності, толерантності, рівності суб'єктів та об'єктів перед законом (хоча й за умови збереження державою адміністративно–правових важелів примусу). Трансформація стилю діяльності органів влади в напрямку демократизації потребує звільнення від таких негативних явищ, як корупція та непотизм («кумівство»), забезпечення реалізації принципу верховенства права» [11, с. 11–12]. Поки що Україна не просунулася далеко у подоланні цих негативних явищ, через що й залишається характерною пострадянською державою без чітких демократично–європейських перспектив. Набуття таких перспектив залежить, зокрема, від спроможності національної системи освіти виховати майбутніх дипломатів і політиків–міжнародників у дусі ідей демократії, толерантності, взаєморозуміння та співпраці.

В цьому аспекті надзвичайно посилюється державотворча, національно–формуюча функція і відповідальність української освітянської спільноти, що має прищеплювати майбутнім суб'єктам політичного мислення і дії відповідні культуротворчі, гуманістичні, демократично–консенсусні професійно–особистісні компетентності. «Оскільки політичні актори (політичні лідери, законодавчі та урядові інституції, політичні партії, організації, рухи) є головними фігурантами вибору напрямку розвитку суспільства й реалізації його в повсякденному житті, остільки постає необхідність посилити освітньо–професійну підготовку політологів, працівників органів державного управління. І не тільки їх. Необхідно в цілому в системі вищої освіти активніше формувати в майбутніх фахівців громадянську позицію, повагу до чесної політичної гри» [10, с. 34]. З огляду на це, в Україні, з нашої точки зору, має бути прийнята загальнонаціональна парадигма і стратегії громадянсько–політичного виховання. Ядром цієї парадигми мають стати принципи формування світоглядно–культурних, філософсько–аксіологічних цінностей і орієнтирів майбутніх політичних гравців, дипломатів, громадянських діячів, що спиратимуться на ідеї демократії, консенсусу, взаєморозуміння і толерантності.

Ці ідеї не можуть просто проголошуватися й мімікрійно імітуватися. Вони мають знаходити продовження в нормативній поведінці і професійній діяльності всіх суб'єктів національного та міжнародного політичного процесу. Політик, дипломат має на професійно–особистісному рівні вмінні виводити будь–яку проблематику в консенсусне, компромісне річизце. З цього приводу, слушно відзначає Р. Арон: «Погодитися на компроміс – означає частково визнати справедливість чужих аргументів, знайти рішення, що буде прийнятним для більшості» [12, с. 71]. Саме таке вміння має бути результатом освітнього, просвітницького, соціокультурного виховання майбутніх українських дипломатів і політиків міжнародників.

З огляду на це, Україні сьогодні вкрай потрібна широка реформа політологічної освіти у напрямку її насичення гуманістичними, культурно–гуманітарними, світоглядно–філософськими принципами і орієнтирами. Окрім того, на додаток до освіти і виховання професійних політиків активно має розвиватися широкомасштабне громадянсько–політичне просвітництво та виховання.

Світ різноманіття та полікультурне соціально–політичне середовище вимагає формування політиків нової генерації, спроможних на основі толерантного і компромісного взаєморозуміння застосовувати свої професійні вміння і компетентності. Багато що в цьому вимірі залежить від вміння професійного політика і дипломата раціонально і рефлексивно ставитися до власної діяльності, спрямованої на встановлення загальносоціального, національного, міжнародного взаєморозуміння, консенсусу та компромісу. Професор Університету Торонто А. Рапопорт підкреслює, що сьогодні «потрібна нова, рефлексивна політика, заснована не стільки на концепції раціональної людини і раціональної поведінки, скільки на розумінні глибоких різнокультурних почуттів, а рівно і на усвідомленні загрози масових психологічних заражень бацилами нетерпимості і ненависті» [13, с. 184]. Не зважаючи на те, що у ХХІ столітті, начебто, сформувався загальносвітовий консенсус щодо того, що мир і порозуміння є ключовими цінностями, однак і сьогодні виникає безліч конфліктів різного рівня, не зникає міжнародна напруга між традиційними конкурентами і ворогами, продовжує залишатися високою терористична загроза. Завданням політиків і дипломатів нової генерації є долати традиційні конфліктні форми методами консенсусної і толерантної, демократичної і гуманістичної комунікації і взаємодії.

Таке завдання є надзвичайно складним і виконувати його будуть спроможні тільки дійсно професіонали високого рівня, атакожлюди, що володітимуть глибокими переконаннями демократично–консенсусного характеру. Натомість, у багатьох представників політикуму різних держав світу світоглядним переконанням залишається впевненість у важливості і необхідності саме конфліктно–конфронтаційної соціальної та міжнародної взаємодії. «Можливо, конфлікт є батьком всіх речей, тобто рухомою силою змін, але конфлікт не має бути війною і не має бути громадянською війною. Мабуть, в національному опануванні соціальних конфліктів полягає одне з центральних завдань політики» [14, с. 147]. У зв'язку з цим, просто необхідно сьогодні одним з пріоритетів української політологічної освіти визначити всебічне виховання майбутніх дипломатів та політиків міжнародників у дусі ідей демократії, толерантності, взаємного розуміння та співпраці. Тільки через дотримання такого освітнього пріоритету Україна отримає шанс перетворитися з постстоталітарної держави, що перебуває в парадоксальному стані трансформаційної стагнації, на державу дійсно європейського, демократичного характеру.

Однією з головних перепон на шляху до досягнення подібних цілей є невідповідність декларативного поля української політики з її реаліями. В загальних деклараціях, програмах і концепціях постійно проголошуються цінності демократичного, проєвропейського, консенсусно–єднального національного розвитку. Натомість політична реальність залишається

корумпованою, непрозорою і конфліктною, що надзвичайно негативно впливає на виховання наступних поколінь громадян і, зокрема, майбутніх професійних політиків. «Невизначеність щодо фундаментальних суспільних цінностей, зростання невідповідності між деклараціями і політичною практикою є найбільш загальною, базовою характеристикою України як суб'єкта міжнародних відносин. Вона обумовлює невизначеність її геополітичних координат. Тому актуальним є визначення ціннісних засад зовнішньополітичного діалогу України з провідними стратегічними партнерами на сучасному етапі» [15, с. 318–319]. Майбутні українські дипломати сьогодні також знаходяться в ціннісно розділеній українській політичній реальності. У зв'язку з цим, саме на освітню сферу і покладається особлива відповідальність щодо виховання майбутнього дипломата і політика–міжнародника у дусі ідей демократії, толерантності, взаємного розуміння і співпраці.

І, звісно, саме освітня політика, а також модернізація навчально–виховного, науково–дослідного процесів в університетах можуть сприяти справжній модернізації українського суспільства. В науковій літературі вже давно домінує принцип того, що тільки стабільний демократичний розвиток всередині держави здатен сприяти формуванню нових методів ведення зовнішньої політики: прозорої, демократичної, відкритої і консенсусної. «Необхідною умовою для досягнення міжнародного консенсусу є внутрішній консенсус в окремих ланках міжнародної системи, тобто, в окремих державах. Як вважають фахівці, успішність зовнішньої політики у майбутньому залежатиме насамперед від якісного узгодження її практичних інструментів із внутрішніми потребами держави і суспільства. Існує потреба інтелектуалізації зовнішньої та безпекової політики, запровадження сучасної європейської культури планування, інформаційного обігу та стимулювання кар'єрного зростання дипломатів. Стратегічне планування має здійснюватися із залученням незалежних експертів в умовах максимальної деполітизації. При цьому стратегічні цілі (основні постулати) зовнішньої та безпекової політики не повинні піддаватися ревізії в залежності від зміни урядів/президентів. Політики мають публічно домовитись про ті консенсусні позиції, що не викликають заперечень і не підлягатимуть перегляду» [16, с. 632–633]. Загальнонаціональний консенсус може створюватися лише навколо демократичних цінностей, гуманістичного світогляду та національної культури, чого поки що не відбувається в Україні. Щоб процес такої загальнонаціональної світоглядно–культурної демократизації розпочався, а також щоб у українців розвивалася глибинна потреба в консенсусному мисленні і діяльності, саме освітня сфера має реформуватися випереджальними темпами, виховуючи політиків, дипломатів, громадських лідерів, здатних виносити на суспільний розгляд дійсно прогресивні, демократично–консенсусні орієнтири і цінності.

Список використаних джерел

1. Рубин, Дж., Пруйт, Дин, Ким, Сенг Хе, 2001. 'Социальный конфликт: эскалация, тупик, разрешение', СПб.: *прайм–ЕВРОЗНАК*, 352 с.
2. Зонова, ТВ., 2003. 'Конфликты или консенсус: дипломатия как средство достижения мира', *Общественные науки и современность*, №1, с.122–129.

3. Попов, ВИ., 2000. 'Современная дипломатия: теория и практика: Курс лекций. Часть 1: Дипломатия – наука и искусство', М.: *«Научная книга»*, 576 с.
4. Лобанова, АС., 2004. 'Феномен соціальної мімікрії', К.: *Інститут соціології НАН України*, 300 с.
5. Стьопін, А., 2008. 'Українське суспільство і проблеми консенсусної демократії', *Політичний менеджмент: Український науковий журнал*, №5, с.36–43.
6. Макаренко, ЄА., 2012. 'Сучасна дипломатія в гендерному вимірі: асиметричний концепт', *Слов'янський вісник. Збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки»*, Рівне: РДГУ, Вип.14, с.174–179.
7. Русанду, Й., 2008. 'Політична система і громадянське суспільство: консенсус інтересів', *Політичний менеджмент. Український науковий журнал*, Спеціальний випуск, с.100–108.
8. Гулієв, АД., Івашов, МФ., 2012. 'Роль дипломатії в умовах глобалізації', *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, Вип.18. Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики. Спецвипуск, с.90–96.
9. Герасіна, ЛМ., 2006. 'Консенсус як стратегія примирення в політико–правових конфліктах', *Український соціум. Соціологія. Економіка. Політика*, №6, с.17–24.
10. Лобанова, АС., 2010. 'Політична мімікрія в сучасному українському суспільстві: Чи є ремедіум проти її деструктивних наслідків? (Або про те, як протистояти маскувальним політичним іграм)', *Соціальні технології*, Запоріжжя: *Класичний приватний університет*, №45, с.26–35.
11. Станов, ВВ., 2009. 'Розвиток стилю державно–управлінської діяльності. Автореф. дис. ... канд. наук з державного управління. Спец.: 25.00.01 – теорія та історія державного управління', Харків, 21 с.
12. Арон, Р., 1993. 'Демократія і тоталітаризм', М.: *Текст*, 303 с.
13. Рапопорт, А., 1999. 'Конфлікт–консенсус як поле для «рефлексивної» політики', *Поліс*, №4, с.179–184.
14. Дарендорф, Р., 1994. 'Елементи теорії соціального конфлікту', *Соціс*, №5, с.142–147.
15. Андрущенко, ТВ., 2009. 'Народ і політична еліта як суб'єкти подолання ціннісного розколу українського суспільства', *Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич*, К., Вип.25, с.310–320.
16. Зімін, ВС., 2012. 'Консенсус як необхідна умова стабілізації системи міжнародних відносин', *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич*, К.: *ВІР УАН*, Вип.57 (№2), с.632–635.

References

1. Rubin, Dzh., Prujt, Din, Kim, Seng He, 2001. 'Social'nyj konflikt: jeskalacija, tupik, razreshenie (Social conflict: escalation, deadlock, resolution)', SPb.: *prajm–EVROZNAK*, 352 s.
2. Zonova, TV., 2003. 'Konflikty ili konsensus: diplomatija kak sredstvo dostizhenija mira (Conflict or consensus: diplomacy as a means to peace)', *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*, №1, s.122–129.
3. Popov, VI., 2000. 'Sovremennaja diplomatija: teorija i praktika: Kurs lekcij. Chast' 1: Diplomacija – nauka i iskusstvo (Modern diplomacy: theory and practice: Course of lectures. Part 1: Diplomacy – science and art)', M.: *«Nauchnaja kniga»*, 576 s.
4. Lobanova, AS., 2004. 'Fenomen social'noi' mimikrii' (The phenomenon of social mimicry)', K.: *Instytut sociologii' NAN Ukrainy*, 300 s.
5. St'opin, A., 2008. 'Ukrain's'ke suspil'stvo i problemy konsensusnoi' demokratii' (Ukrainian society and problems of consensual democracy)', *Politychnyj menedzhment: Ukrain's'kyj naukovyj zhurnal*, №5, s.36–43.
6. Makarenko, JeA., 2012. 'Suchasna dyplomatija v gendernomu vymiri: asymetrychnyj koncept (Modern diplomacy in the gender dimension: an asymmetric concept)', *Slov'jans'kyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac'. Serija «Istorychni ta politychni nauky»*, Rivne: RДGU, Vyp.14, s.174–179.
7. Rusandu, J., 2008. 'Politychna sistema i gromadjans'ke suspil'stvo: konsensus interesiv (Political system and civil society: a consensus of interests)', *Politychnyj menedzhment. Ukrain's'kyj naukovyj zhurnal*, Special'nyj vypusk, s.100–108.
8. Guliev, AD., Ivashov, MF., 2012. 'Rol' diplomatii v uslovijah globalizacii (The role of diplomacy in the context of globalization)', *Naukovyj visnyk Dyplomatychnoi' akademii' Ukrainy*, Vyp.18. Restrukturyzacija global'nogo prostoru: istorychni imperatyvy ta vykyky, Specvypusk, s.90–96.

9. Gerasina, LM., 2006. 'Konsensus jak strategija pryrynennja v polityko-pravovykh konfliktah (Consensus as a strategy for reconciliation in political and legal conflicts)', *Ukrain's'kyj socium. Sociologija. Ekonomika. Polityka*, №6, s.17–24.

10. Lobanova, AS., 2010. 'Politychna mimikrija v suchasnomu ukrai'ns'komu suspil'stvi: Chy je remedium proty i'i' destruktivnykh naslidkiv? (Abo pro te, jak protyostajaty maskoval'nym politychnym igram) (Political mimicry in modern Ukrainian society: Is there a remedy against its destructive consequences? (Or about how to resist camouflaging political games))', *Social'ni tehnologii*, Zaporizhzhja: *Klasychnyj pryvatnyj universytet*, №45, s.26–35.

11. Jeganov, VV., 2009. 'Rozvytok stylju derzhavno-upravlins'koi' dijaj'nosti. Avtoref. dys. ... kand. nauk z derzhavnogo upravlinnja. Spec.: 25.00.01 – teoriya ta istorija derzhavnogo upravlinnja (Development of the style of state-management activity. The dissertation ... the candidate of sciences in public administration. Specialty: 25.00.01 – Theory and history of public administration)', Harkiv, 21 s.

12. Aron, R., 1993. 'Demokratija i totalitarizm (Democracy and totalitarianism)', M.: *Tekst*, 303 s.

13. Rapoport, A., 1999. 'Konflikt-konsensus kak pole dlja «refleksivnoj» politiki (Conflict-consensus as a field for «reflexive» policy)', *Polis*, №4, s.179–184.

14. Darendorf, R., 1994. 'Jelementy teorii social'nogo konfliktu (Elements of the theory of social conflict)', *Socis*, №5, s.142–147.

15. Andrushhenko, TV., 2009. 'Narod i politychna elita jak sub'jekty podolannja cinnisnogo rozkolu ukrai'ns'kogo suspil'stva (The people and the political elite as subjects of overcoming the value divide of Ukrainian society)', *G'ileja (naukovyj visnyk): Zbirnyk naukovykh prac' / Gol. red. V. M. Vashkevych, K., Vyp.25, s.310–320.*

16. Zimin, VS., 2012. 'Konsensus jak neobhidna umova stabilizacii' systemy mizhnarodnykh vidnosyn (Consensus as a necessary condition for the stabilization of the system of international relations)', *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac' / Gol. red. V. M. Vashkevych, K.: VTR UAN, Vyp.57 (№2), s.632–635.*

Grigor O., Ph.D. in Public Administration, Applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), zhzhkhot@gmail.com

Humanitarian education as a factor in the formation of a common culture diplomat-politician

The general cultural and ideological preparation of the subject of political activity, which carries out the diplomatic function, is analyzed; the author emphasizes that humanitarian education is important in addition to professional training. It forms value systems, national and human principles, humanistic outlook, the ability to live and act in the context of European norms and standards. In the education system of the former USSR, humanitarian education was of an ideological nature. Exemption from this is the main task of modernizing humanitarian education. Next is the task of mastering worldview values of modern Europe. The development of European experience through the study of updated humanitarian disciplines is an urgent and urgent task.

Keywords: person, education, culture, worldview, diplomacy.

* * *

УДК 314.743+331.556.4

Демиденко О. І.,

аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Історичного факультету, Донецький національний університет ім. Василя Стуса (Україна, Вінниця), d.a.music.official.channel@gmail.com

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ ЩОДО РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ: ПОГЛЯД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Комплексно досліджуються напрямки планування та реалізації державної міграційної стратегії України, яка має зберегти країну від загрози інтелектуальної міграції – процесу, який сьогодні підриває потенціал нашої держави до стабільного розвитку. Послідовно аналізуються погляди окремих науковців на цю проблему – в тому числі Д. Акімова, О. Віонцева, І. Романенко, І. Гринька, С. Полковниченко, В. Курочки, Т. Алексеевої.

К. Горбаньової, Л. Опельд, О. Корнієнко. Підкреслюється неможливість реалізації в Україні концепції активного контролю та обмеження міграційних процесів – в умовах наявної економічної кризи вітчизняна інтелектуальна еліта має об'єктивні причини виїжджати за кордон в пошуках кращих умов життя та професійної діяльності. Жорстка політика держави в цих умовах буде неоднозначно сприйматися на міжнародній арені, де глобалізаційні процеси сприяють посиленню транскордонних тенденцій розвитку людської цивілізації. Натомість наголошується на необхідності реалізації тривимірної стратегії вирішення міграційної проблеми, яка має базуватись на комплексній модернізації соціально-економічного середовища, збільшенні фінансових впливів в ключові галузі та застосуванні опосередкованих засобів впливу на міграційні переміщення українців з боку держави. В основі такої стратегії лежить процес реформи, покликаний покращити економічну ситуацію в Україні та зробити прийнятними умови для роботи висококваліфікованих українських спеціалістів на Батьківщині. Особливо підкреслюється значення підтримки національного наукового сектору, який сьогодні перебуває в занедбаному стані. Паралельно пропонується реалізовувати програми з рееміграції українських фахівців, які вже виїхали за кордон, та створювати умови, в яких емігранти зможуть працювати на благо держави, фізично знаходячись в інших країнах. В комплексі така стратегія, заснована на підходах та досвіді провідних держав світу, має нівелювати негативні наслідки процесів інтелектуальної міграції, в той же час сприяючи активному використанню їхніх позитивних результатів.

Ключові слова: Україна, інтелектуальна міграція, рееміграція, наукова спільнота, державна міграційна стратегія, наукові мережі, економічні реформи.

Інтелектуальна міграція в сучасних умовах глобалізації та посилення транскордонних зв'язків стає все більш розповсюдженим явищем. Для України вона набуває характеру безпекової загрози, оскільки напряму впливає на перспективи держави щодо успішного розвитку та захисту своїх позицій на міжнародній арені. Сьогодні інтенсивний науково-технічний прогрес визначає швидкі темпи модернізації людської цивілізації. Формування постіндустріального суспільства в розвинутих державах підкреслює збільшення розриву між ними та країнами, що розвиваються. Для його подолання останні повинні в повному обсязі використовувати власні інтелектуальні потенціал та ресурси. Відтак їхня втрата – яка стає одним з основних наслідків міграційних процесів – перетворюється на надзвичайно актуальний виклик. Його не можуть нівелювати навіть певні позитивні наслідки від процесів інтелектуальної міграції. Він вимагає відповідної оперативної реакції з боку органів державної влади, покликаної захистити майбутнє держави та забезпечити її стабільний розвиток.

Така реакція має формуватися на основі чіткої окресленої стратегії дій, заснованих на комплексному розумінні сутності, причин та наслідків явища міграції, рекомендаціях наукового середовища щодо практичних заходів, спрямованих на протидію міграційній загрози. При цьому мова не йде про загальну міграційну стратегію – специфіка інтелектуальної міграції підкреслює необхідність розробки особливого підходу до регулювання цієї сфери, зорієнтованого перш за все на підвищення привабливості роботи на Батьківщині для українських науковців, висококваліфікованих спеціалістів та студентської молоді, яка є майбутнім держави. Його теоретичне обґрунтування та практичне окреслення стають важливим завданням для вітчизняної науки.

Необхідно підкреслити, що попри очевидну актуальність означеної проблематики, вона до сих пір не була належним чином розкрита в науковій літературі. Дослідники міграційних явищ в основному або концентрували свою увагу на вивченні загальних аспектів цієї теми, комплексно розглядаючи весь обсяг міграційних переміщень українських громадян за кордон, або ж звертались до проблемного підходу,